Materiallar to’plami · Conference Proceedings

“Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlarni ta’minlash: global chaqiriqlar va milliy yechimlar(Fuqarolarning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlari: transmilliy muammolar va ularni hal etish mexanizmlari)”

01 October – 14 November 2026

UDK 33

IQTISODIY, IJTIMOIY VA MADANIY HUQUQLARNI TA’MINLASH: GLOBAL CHAQIRIQLAR VA MILLIY YECHIMLAR

FRILANS VA AUTSORSING FORMATLARINING MILLIY MEHNAT BOZORI TUZILISHIGA TA’SIRINI BAHOLASH

Rustamxon Abdusamat o‘g‘li Sobitaliyev*

Farg‘ona davlat texnika universiteti Magistratura talabasi

✉ sobitaliyevr@gmail.com

ANNOTATSIYA

Tezisda frilans va autsorsing (shu jumladan autstaffing) formatlarining O‘zbekiston mehnat bozori tuzilishiga ta’siri rasmiy statistika va me’yoriy-huquqiy hujjatlar asosida baholanadi. Mehnat bozorining rasmiy, norasmiy va tashqi bandlik bo‘yicha tuzilishi, o‘zini o‘zi band qilganlar va platforma bandligining o‘sishi tahlil qilinadi hamda yangi bandlik shakllarini tartibga solish bo‘yicha takliflar beriladi.

Kalit so‘zlar

frilans, autsorsing, autstaffing, mehnat bozori, norasmiy bandlik, o‘zini o‘zi band qilish, platforma iqtisodiyoti.

KIRISH

Raqamli texnologiyalar va platformalarning rivojlanishi an’anaviy ish beruvchi–xodim munosabatlari bilan bir qatorda moslashuvchan bandlik shakllarini kengaytirmoqda. Frilans (mustaqil ravishda, loyiha asosida ishlash) va autsorsing (ish yoki xizmatlarni tashqi ijrochiga topshirish) mehnat bozori tuzilishiga ta’sir ko‘rsatuvchi omillarga aylanmoqda: ular yangi ish o‘rinlari yaratadi, norasmiy bandlikni rasmiylashtirish imkonini beradi, ammo ijtimoiy kafolatlar va mehnat huquqlari bo‘yicha yangi savollar tug‘diradi. O‘zbekistonda 2025-yil boshiga kelib ishsizlik darajasi 5,5 foizga tushgan bo‘lsa-da [3], ish bilan bandlarning sezilarli qismi norasmiy sektorda faoliyat yuritadi. Shu sababli yangi bandlik formatlarining mehnat bozori tuzilishiga ta’sirini baholash dolzarb hisoblanadi.

Tadqiqotning maqsadi — frilans va autsorsing formatlarining milliy mehnat bozori tuzilishiga ta’sirini baholash va ularni tartibga solish bo‘yicha takliflar ishlab chiqish.

METODLAR

Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo‘lib, unda statistik ma’lumotlarni tahlil qilish, me’yoriy-huquqiy hujjatlar tahlili, tizimli va qiyosiy tahlil usullaridan foydalanildi. Manbalar: Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligining 2025-yil yanvar–iyun oylari uchun ma’lumotlari [3], Soliq qo‘mitasining yakka tartibdagi tadbirkorlar bo‘yicha ma’lumotlari [4], “Aholi bandligi to‘g‘risida”gi Qonun [1] va Mehnat kodeksi [8], shuningdek AKT sohasi, platforma iqtisodiyoti va kadrlar bozoriga oid rasmiy hamda sohaviy nashrlar [2, 5, 6, 7, 9]. Ta’sirni baholash uchun quyidagi ko‘rsatkichlar tizimi qo‘llanildi: rasmiy, norasmiy va xorijdagi bandlik ulushi; yakka tartibdagi tadbirkorlar va o‘zini o‘zi band qilganlar soni; platformalar orqali bandlik; autstaffing xizmatlarining huquqiy shartlari.

NATIJALAR

3.1. Mehnat bozorining umumiy tuzilishi. 2025-yil yanvar–iyun holatiga mehnat resurslari 20,3 mln

kishini, iqtisodiy faol aholi 15,4 mln kishini tashkil etgan; ish bilan bandlar 14,6 mln, ishsizlar 781,6 ming kishi bo‘lib, ishsizlik darajasi 5,1 foizga teng bo‘lgan (1-jadval). Band aholining 55 foizi rasmiy, 33 foizi norasmiy sektorda ishlagan, 12 foizi esa xorijda mehnat qilgan; rasmiy band aholi soni 19 foizga ko‘paygan, norasmiy ishlayotganlar soni esa 13,6 foizga kamaygan [3].

1-jadval. O‘zbekistonda bandlik tuzilishi (2025-yil yanvar–iyun)

Ko‘rsatkich	Qiymat	Ulushi band aholida
Mehnat resurslari	20,3 mln	—
Iqtisodiy faol aholi	15,4 mln	—
Ish bilan bandlar	14,6 mln	100 %
Rasmiy sektorda band	8,0 mln	55 %
Norasmiy sektorda band	4,8 mln	33 %
Xorijda ishlayotganlar	1,8 mln	12 %
Ishsizlik darajasi	5,1 %	—

Manba: Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligi ma’lumotlari [3].

3.2. Frilans va o‘zini o‘zi band qilish. 2025-yil 1-yanvar holatiga faol yakka tartibdagi tadbirkorlar soni 283,6 ming bo‘lib, 2023-yilga nisbatan 17,91 foizga oshgan; ularning qariyb 83 foizi qat’iy belgilangan soliq to‘lovchilar hisoblanadi [4]. AKT sohasida o‘zini o‘zi band qilganlar soni 2022-yilning 10 oyida 70 mingdan oshgan [5], 2022-yilda esa hh.uz saytida o‘zini frilanserda ko‘rayotgan ish izlovchilar soni uch baravardan ko‘paygan [6]. Taksi platformalari orqali ilgari norasmiy band bo‘lgan qariyb 576 ming haydovchi o‘zini o‘zi band qilgan shaxs sifatida ro‘yxatdan o‘tgani qayd etilgan [7]. Shu bilan birga, frilanserlarning bir qismi xalqaro platformalar orqali ishlashni afzal ko‘radi, bu sektorda yirik institutsional ishtirokchilar hozircha yo‘q [7].

3.3. Autsorsing va autstaffing. “Aholi bandligi to‘g‘risida”gi Qonunning 16-moddasiga ko‘ra autstaffing — ish beruvchining o‘z xodimlarini ularning roziligi bilan boshqa yuridik shaxsga mehnat vazifalarini bajarish uchun yuborishi; xizmatni O‘zbekiston hududida ro‘yxatdan o‘tgan yuridik shaxslar ko‘rsatishi mumkin, xodimlarni mamlakatdan tashqariga yuborish esa taqiqlanadi [1]. Xodimlarni qabul qiluvchi tashkilotga yuborish muddati bir yilda 9 oydan oshmasligi belgilangan [2]. Mehnat kodeksida muddatli mehnat shartnomasini tuzish asoslari 3 tadan 18 dan ortiqqa kengaytirilgani moslashuvchan bandlik uchun huquqiy imkoniyat yaratadi [8]. Davlat korxonalarida qo‘riqlash, keytering va xizmat avtomobili bilan ta’minlash kabi ayrim yordamchi xizmatlarni autsorsingga topshirish yo‘nalishlari ko‘rsatilgan [10].

MUHOKAMA

Olingan natijalar frilans va autsorsing formatlari mehnat bozori tuzilishiga ikki yo‘nalishda ta’sir qilishini ko‘rsatadi. Birinchidan, platformalar orqali norasmiy bandlikning rasmiylashtirilishi (taksi haydovchilari misolida) va rasmiy band aholining ko‘payishi bilan norasmiy bandlikning kamayishi bir vaqtda kuzatilmoqda [3, 7]; ammo bu o‘zgarishning qancha qismi aynan frilans va autsorsingga bog‘liqligini mavjud ma’lumotlar bo‘yicha aniq ajratib bo‘lmaydi. Ikkinchidan, moslashuvchan formatlar ijtimoiy kafolatlar va barqaror daromad masalalarini keskinlashtirishi mumkin.

Muammolar: frilanserlar va platforma ishchilari bo‘yicha yagona rasmiy statistikaning yo‘qligi; masofaviy ishning asosan IT-klaster va IT Park rezidentlarida uchrashi, boshqa ish beruvchilarning esa ofis formatiga e’tibor qaratishi [9]; autstaffing muddatining cheklanganligi va mehnat huquqlarining himoyasi masalalari. **Takliflar:** frilanserlar va autsorsing bo‘yicha alohida statistik hisob yuritish; o‘zini o‘zi band qilganlar uchun pensiya va ijtimoiy sug‘urtaga qo‘shilish mexanizmlarini soddalashtirish; platforma bandligini tartibga solish; frilanserlar uchun raqamli ko‘nikmalar bo‘yicha o‘quv dasturlarini kengaytirish.

Tadqiqotning cheklovi — ta’sirni sababiy bog‘liqlik darajasida miqdoriy baholash uchun hududlar kesimidagi ko‘p yillik panel ma’lumotlar kerak; hozirgi tahlil rasmiy ko‘rsatkichlar dinamikasini tavsiflashga asoslangan.

XULOSA

Frilans va autsorsing formatlari O‘zbekiston mehnat bozorida o‘zini o‘zi band qilish, platforma bandligi va moslashuvchan mehnat shartnomalari orqali ahamiyat kasb etmoqda hamda norasmiy bandlikni rasmiylashtirishga xizmat qilishi mumkin. Ularning ijobiy ta’sirini kuchaytirish uchun alohida statistika, ijtimoiy himoya mexanizmlari va huquqiy tartibga solishni takomillashtirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. “Aholi bandligi to‘g‘risida”gi 2020-yil 20-oktabrdagi O‘RQ-642-son Qonun, 16-modda (autstaffing). https://www.norma.uz/oz/qonunchilikda_yangi/autstaffing_hizmatlari_qanday_kursatiladi

2. O‘zbekistonda autstaffing xizmatlarini ko‘rsatish tartibi // spot.uz, 2024-yil 28-oktabr. https://www.spot.uz/oz/2024/10/28/outstaffing

3. O‘zbekistonda 2025-yil yanvar–iyunda ishsizlik darajasi 5,1 % ni tashkil etdi // spot.uz, 2025-yil 14-avgust (Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligi ma’lumotlari). https://www.spot.uz/oz/2025/08/14/unemployment/

4. Uzbekistan sees 18% surge in the number of individual entrepreneurs in 2024 // Kun.uz, 2025-yil 17-yanvar. https://kun.uz/en/news/2025/01/17/uzbekistan-sees-18-surge-in-the-number-of-individual-entrepreneurs-in-2024

5. AKT sohasida o‘zini o‘zi band qilganlar soni 70 mingdan oshdi // spot.uz, 2022-yil 5-dekabr. https://www.spot.uz/oz/2022/12/05/freelancer-export/

6. 2022-yilda frilanserlarni izlayotgan ish izlovchilar soni uch baravardan oshdi // spot.uz, 2023-yil 1-fevral. https://www.spot.uz/oz/2023/02/01/freelance-uzb/

7. O‘zbekistonda platforma iqtisodiyoti: jadal o‘sish va kelgusi istiqbollar // anhor.uz. https://anhor.uz/uzl/economy/ozbekistonda-platforma-iqtisodiyoti-jadal-osish-va-kelgusi-istiqbollar/

8. Takomillashgan Mehnat kodeksi // inscience.uz. https://inscience.uz/index.php/socinov/article/download/3107/3180/10136

9. 2025-yil O‘zbekiston mehnat bozori yakunlari (HR) // spot.uz, 2025-yil 23-dekabr. https://www.spot.uz/oz/2025/12/23/hr-year/

10. Davlat korxonalarida PR va axborot xizmatlari autsorsingga topshiriladi // anhor.uz. https://anhor.uz/uzl/news/davlat-korxonalarida-pr-va-axborot-xizmatlari-autsorsingga-topshiriladi/